

MEDLEMSBLAD

for

AUSTMARKA

HISTORIELAG

Nr. 10 MARS 1981

FORORD

Med dette nummeret kan bladet feire det første lille jubileet, 10 nr. er det altså blitt. Og framtida ser lys ut, vi har fått så mye stoff at noe må ligge over til neste gang.

Vi kan trygt love at bladet vil fortsette å komme regelmessig, for redaksjonen kan godt skrive innholdet selv. Men skal bladet bli allsidig og interessant, må flest mulig fra alle kanter av bygda yte sitt bidrag.

Det er snart årsmøte, og lagsstoff fyller godt opp denne gang. Det blir spennende å se resultatet av vervekampanjen, det skulle vel være mulig å fordoble medlemstallet?

Til slutt: kom på årsmøtet denne gangen, lagsmøtene er alltid hyggelige, der treffer en folk med samme interesse som en selv.

Finn Åberg.

NYTT FRA LAGET

Arsberetning for Austmarka Historielag, 1980.

Det er i året avholdt tre styremøter og behandlet åtte saker. Selv om møtevirksomheten ikke har vært stor, arbeides det bra, og en etterlever intensjonene med historielagets oppgave som er å ta vare på gamle ting og historiene om disse. Og en del gamle ting er også gitt til laget i år. Disse vil bli plassert i Smedhaugen når denne er restaurert. Dette arbeidet skulle ha vært utført i løpet av året, men måtte av forskjellige årsaker utsettes. Det vil bli utført til sommeren, og materialer er innkjøpt.

Laget har også i år arrangert tur for medlemmer og interesserte. Denne gikk til Glåmosmuseet og Skogbruksmuseet i Elverum hvor deltakerne fikk se hvilken betydning og verdi

- 3 -

Henry Tangen var lagets representant til Fylkeslagenes årsmøte i Alvdal. Finn Åberg representerete laget ved landsmøtet i Landslaget for bygde- og byhistorie i Oslo. Rolf Amundsen er lagets representant til Kongsvinger Museum. Arne Vestgård har i løpet av året tatt mange bilder av gamle, sørregne hus, og disse vil bli arkivert og tatt vare på.

Laget har i år arrangert Finnstigmarsjen for første gang. Denne går etter den gamle finnveien fra Varalden til Austmarka sentrum. Dette ble en stor suksess og et vellykket arrangement, og laget fikk mange lovord for tiltaket som samlet 140 deltagere med stort og smått fra store deler av distriktet. Blandt de som deltok i klassen for aktive løpere vant Tore Utgård herreklassen og Heidi Finnbråten dameklassen.

En meget gledelig ting har skjedd i år. Rudolf Bråten har forårt laget alle de opptegnelser av gammel kultur og historie som han har samlet. Dette er ting i skriftlig form som har meget stor betydning for lagets arbeide fremover i tiden. En hjertelig takk til Rudolf Bråten.

Laget har også i år solgt noen bygdebøker. Medlemsbladet kommer ut med interessant lesestoff oppsamlet av Rolf Amundsen og Finn Åberg. Det er vondt etter stoff, og de ber folk hjelpe til med å sende inn slikt.

Styret har i året bestått av Rolf Amundsen, formann. Åge Sørmoen, nestformann. Andreas Aafloen, sekretær. Henry Tangen, kasserer. Pål Skullerud, styremedlem. Varamenn Sissel Melbye, Roger Linna og Eivind Pramm.

Andreas Aafloen
sekjr.

Utdrag av regnskap for 1980 i Austmarka
Historielag.

Inntekter:

Kassabeholdning 1/1-80	kr 658,-
Medlemskontingent	" 1400,-
Salg av bøker	" 330,-
Kulturmidler fra Kongsvinger kommune	" 3000,-
Finnstigmarsjen	" 2036,-
Renter for 1979	" 147,-
	<u>kr 7571,-</u>

Utgifter:

Materialer m.m. Smedhaugen	kr 5583,-
Medlemsblad	" 587,-
Reiseutgifter møter	" 350,-
Tidsskrifter, bøker	" 215,-
Annonse	" 46,-
Fond Finnstigmarsjen	" 500,- = 7281,-
	<u>Kassabeh. 1/1-81 kr 290,-</u>

Austmarka, 14-2-81.

Henry Tangen
kasserer

Gunnar Tangen
revisor

Einar Solbergseter
revisor

Utdrag av styremøte 12/2 - 81.

1. Vervekampanje av medlemmer.

Det ble vedtatt å sette i gang en kampanje for å få flere medlemmer til laget. Vi har satt opp et mål, kanskje urealistisk, men dog: hvert medlem verver ett nytt medlem. Det blir sendt med ekstra innbetalingskort, og en skriver ververens navn bak på talongen. Det er også

sendt ut skriv med innbetalingskort til flere, både til Austmarkinger og til utflyttere.

2. Smedhaugen.

Det er blitt kjøpt en del materialer, bl.a. golvplanker og materialer til vindskier. Arbeidet vil bli satt i gang på dugnad til våren.

3. Budsjett for 1981.

Inntekter:

Medlemskontingent	kr 1 400,-
Salg av bygdebok	" 200,-
Inntekt Finnstigmarsjen	" 500,-
Forventet kulturstøtte	" 5 000,-
Kassabeholdning	" 290,-
	<u>kr 7 390,-</u>

Utgifter:

Utgifter Smedhaugen	kr 4 000,-
Medlemsblad	" 890,-
Annonser, møteutgifter	" 800,-
Bøker, tidsskrifter	" 500,-
Telefon, porto	" 100,-
Avsetning Finnstigmarsjen	" 500,-
Fotografering av gamle bilder	" 600,-
	<u>kr 7 390,-</u>

4. Årsmøte 1981.

Årsmøte for 1981 ble bestemt til søndag den 29. mars kl. 15.00 på biblioteket. Se ellers egen annonse siste side og i lokalpressen.

Kjøp av mikrofilmfremviser til laget.

Det har i den senere tid kommet henvendelser til laget om kjøp av en fremviser. Lagets økonomi er ikke god pr i dag, men først får

en undersøke hvor mye den koster. Så over til behovet for en fremviser. For alle som er interessert i slektsgransking er den et kjempefint hjelphemiddel. En kan få kjøpt filmer både fra norsk og svensk side, og de koster ca. 90 kr pr stk. Dette blir en sak en får diskutere på årsmøtet.

Rolf Amundsen.

TOLV - MINA

Av Olaf Hofoss. Fortsettelse fra forrige nr. C

Tolv-Minafølget tok veien over Trøsskogen. De stampet den ene bløtmyra etter den andre. Førkjene gikk kjepeskodd. Vatnet tok til å bli kaldt, det svei i beina.

Tolv-Mina-Sofia jamret for bryststing. Hun hostet opp rustfarget blod. "Stakkar Sofia, hon blir nok ikke gammel", hadde Tolv-Mina sagt her om dagen. "Hon har hatt et innhola bryst frå hon var barn, det bruker aldri bli folk ut av slikt".

Fredrik Wigart gikk ved siden av Sofia. Over de verste bløtmyrene bar han henne på ryggen. Han syntes synd på henne, skulle gjerne bære henne over alle myrene som fantes på Trøsskogen, ja over hele Jemtland og Dalarne, om hun bare kunne bli frisk igjen. Og Sofia klemte de gule visne armene om halsen på Wigart. Alt sammen var så ljuvligt og skjønt, hun holdt nesten på å sovne.

"Når du bare er hunnit bli rask igjen, skal vi bygge oss en koia nede i Vermland, Sofi", sa Fredrik Wigart. "Og jag skal traska om i skogen og skjute fågel og annat vilt. Når vi så få får mange penningar kjøper vi oss høns og gris, Sofi".

Hun tokket sig høiere opp på ryggen hans, og tok fastere tak om halsen. "ENN jag da, hvad skal jag ta mig til, Fredrik Wigart?" "Du Sofi, du skal sitta hemma i koian og vagga drengen." Så lo de begge så det sang i skogen.

Men Tolv-Mina som hadde hørt Sofias latter, gjorde hemmelig korsets tegn og mumlet for sig selv: "Hun spørker mot dauen, Sofia."

Tolv-Minafølget stampet sig videre fram gjen- nem blautmyrene. Fikk se å nå Rønningsgubben til kvelds. De viste han kunne være hard, men de fikk tigge ham pent. I allefall måtte Sofia få tak over hodet, hun som var klen.

Det tok til å skumre da Tolv-Minafølget nærmet sig Rønningsgubben. Som vanlig gikk Tolv-Mina foran. Det var steinete og slemt å gå den trange skogsveien, overskyet og mørkt som det var blitt. Men Tolv-Mina steg ikke feil, hun hoppet fra stokk til sten som ei ongførkjje enda.

Rønningsgubben som hadde vært utenom stuedøren et snararend, fikk høre det tråkket og knakk i sten av noen som kom gående. Det hørtes ut som det var fler i følge, og at de kom oppover mot stuen. Så fikk han høre ei svak jente stemme som hostet tørt et par ganger. Nå pratet det også.

"Satans taterhækje", slapp det fort ut av Rønningsgubben. Så Gud forlate hans svarte synd, inn til ham slapp ikke en levende sjel av hækjet. Han tok med sig issøksen og vasssåstangen inn i stua, hugg øksa i en av gulvkløvningene, satte såstangen imot den, skubbet den andre enden inn under dørklossen. "Nå kan fanspakket komme", knurret han og kjente seg fort bak på knivremmen.

Det banket på døra. "Håkken er detta"; spurte Rønningsgubben med den groveste bass han åtte. "Gud signe og forbarme, låt oss komme i hus, snolle gubbe", pep Tolv-Mina ynklig utenfor.

"Komma i hus", hånlo Rønningsgubben. "Itte så lenge jeg heter Per Rønningen og kan tygge graut kommer noe lusepakk inn i mitt hus", skrek han sint. "Nådige snälla Persa", pep det utenfor igjen, "Sofia er klen". "Pakk døkk", illskrek Rønningsgubben så det sang i de røiksvarte takbjelkene. Da ble det stille.

Gubben skulle nettopp til å se ut, da han fikk øye på et bustet taterfjes som lå klint like mot ruta. Da bet sinnet for alvor Rønningsgubben. Han tok gulvet i to hopp, fikk tak i børsa og kom seg ut i koven. Han hadde skytehull i veggen her, som bruktes når han vaktet på rev i de måne-lyse vinternetter. Han tok filledotten vekk fra skytehullet og stakk børsepipa borttil, men atret sig med det samme, han fikk ta ut hagladningen, mord ville han ikke ha på samvittigheten sin. Da dette var gjort, speidet han rundt, men fikk ikke øye på noe i mørket. Han tenkte likevel han fikk sende et skremmeskott, så fanspakket fikk høre han hadde det som bet i tilfelle. Rønningsgubben slapp skottet, og ei lang fyrstråle sto et øyeblikk ut av børseløpet. En strydott ble liggende og brenne og lukte vondt noen meter borte.

Tolv-Minafølget var alt utenfor Rønningsjordet da de så fyrstrålen og hørte skottet gikk. Fredrik Wigart hadde sett gjennem vinduet at gubben tok børsa, og han varslet de andre. Det var best å komme sig unna, for ingen viste hva Rønningsgubben fant på. Han hadde stygge ting på samvittigheten før han.

Tolv-Mina mimret om munnsvikene. Hatet gnistret fra øynene, og hun knyttet nevene så knokene hvitnet. "Satan hjemsøke dig, Rønnings-Persa", hvisket hun og spytte i retning mot stua. Så hvisket hun ord ingen forsto. Da folk fikk Tolv-Mina så langt, da ve den som forbannelsen var rettet mot.

Et par dager senere går Tolv-Minafølget den siste skogstrekningen ned mot allmannaveien. De er sultne og slitne så de riktig slenger, men de må avsted for bestemmelsen om møtet med Jan-Petter og Rikka.

Sofia skranter og hoster, og nå på slutten hadde hun fått piping og surr for bringen når hun hoster. De to siste netter i regn og kulde under åpen himmel har tatt hardt på henne. "Hun er snart ferdig, Sofia", mumler Tolv-Mina for sig selv. Nun har sett feigd i tre netter på rad.

Fredrik Wigart går ved siden av Sofia og støtter eller bær henne på ryggen. Den store sene-sterke tateren merker nesten ikke at han bær på noe, så vek og liten er hun blitt.

Nede på Prestengen ved allmannaveien sitter en taterførkje ved siden av en stokkvarme. Hun har en onge på fanget som hun lar suge av de stinnes brystene sine. Ved siden av henne ligger karsslakåen hennes. Han suger også, men på et stutt, svart kritpiphode, som han alt i ett tenner med glør han karer med bare fingre fra varmen.

Han ser opp og får øye på noen som går ut av skogen og over allmannaveien. Han farer opp med så fillene flakser om den tynne kroppen, stikker føttene opp i et par skaftstøvler og går de kommende i møte. "Kjennis på dig, Gustav, kjennis på dig, Fredrik Wigart", og de ryster hverandre hardt og hjertelig i nevene.

Tolv-Mina går bort og setter sig ved varmen. Hun ser bort på ongen og nikker til Rikka. Så tar hun, rolig som ingenting var, pipe og tobakk opp av skreppa og gir sig til å karve.

De tre taterne driver enda bort i veien og prater om sine handlinger med klokker og kniver, og blar i både blå og gule sedler. På den siden av Tråstadsundet ligger byen og samlaget. De skal ha spleis på god affær.

En grå, trist høstnatt sniker sig trettende i taterleiren der Tolv-Minafølget ligger. Sofia ligger nærmest varmen med en haug av filler over sig. Fredrik Wigart sitter like opp til henne og holder hennes feberhete hånd. "Snakk til mig om Vermland, Fredrik Wigart", ber hun med svak stemme. Og Fredrik forteller hvor deilig de skal få det i sin nya koiå der nede i Vermland. "Du skal ha blommer i fönstret og duk på bordet, Sofi". Hun smiler svakt og gir hans hånd et neppe rørlig trykk. "Si det en gang til, Fredrik". Og han forteller om igjen og om igjen "Takk, Fredrik Wigart, nu vil jeg sove lenge... lenge".

Om morgenens da Tolv-Minafølget står på vandring, er det blitt en mindre av dem. Sofia har gått sin egen vandring mot det store og ukjente, en vandring mot større og herligere mål enn hvad Fredrik Wigart og alle Vermlands koier kan by henne.

Avskrift ved Rudolf Bråten.

REGISTRERING AV FORNMINNER

Ifølge formålsparagrafen er det historielagets oppgave bl.a. å verne om kulturminner på Austmarka.

Hittil er vel ikke så mye gjort på denne sektoren.

Av verneverdige kulturminner må vel ruinene av industriksamfunnet ved Sikåa komme i første rekke. Av dagspressen framgår at det planlegges et kraftverk her.

Jeg henstiller til lagets styre å sørge for at disse kulturminner blir fredet, slik at det ikke blir nødvendig med "lenkegjeng".

En annen oppgave for historielaget bør være å få registrert dyregravene som finnes spredt i bygda.

I sentrale deler av Kongsvinger kommune ble det i 1978 kartlagt 12 lokaliteter med dyregraver, men ikke en eneste på Austmarka.

Den rette instans her er Cand. mag. Tom Bloch Nakkerud, Universitetets Oldsaks-samling, som er takknemlig for opplysninger både her og i andre områder.

Ole Torp.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING (NEG)

NEG er et institutt som samler opplysninger om norsk folkekultur ved hjelp av spørrelistebrev. Fra 1946 til i dag har de sendt ut 130 lister og fått inn over 25 000 svar. Dette materialet brukes av forskere i inn- og utland, bygdebokforfattere og andre.

Jeg undersøkte hva arkivet inneholdt av opplysninger fra vår kant med tanke på stoff til bladet. Resultatet var nedslående: lite, nærmest ingen ting var fra Vinger og Solør. Vårt distrikt ser ut til å falle utenfor når bildet av norsk kultur skal tegnes.

NEG har nå tatt kontakt med kulturkontorene, vi får håpe det hjelper. De vil svært gjerne ha nye medarbeidere, Austmarka bør også være representert. Interesserte kan skrive til Norsk etnologisk granskning, Bygdøy, Oslo 2, eller si fra til undertegnede, så skal jeg formidle kontakt.

Finn Åberg.

ÅRSMØTE

i Austmarka Historielag avholdes
søndag 29. mars 1981 kl. 15.00
i Biblioteket.

Vanlige årsmøtesaker.

Det vil bli servert kaffe og kaker.

Vel møtt.

Styret.

Utgiver: Austmarka Historielag.

Redaksjon: Finn Åberg
Inkognito terr. 7 B
Oslo 2
Tlf. 02/ 44 54 52

Ekspedisjon: Rolf Amundsen
Blåklokkevegen 16
2200 Kongsvinger

Trykt i 100 eksempler.